

GLOBAL JARAYONLAR VA BARQAROR TARAQQIYOT FALSAFASI

¹**Sherbekova Muhlis Nasriddin qizi**

¹Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi
Ilmiy rahbar:

²**Umarova Farida Saidkarimovna**

²Falsafa fanlari nomzodi, dotsent

³**Norqulov Suxrob Do'smurodovich**

³Ijtimoiy fanlar kafedrası falsafa fanlar doktori professori

Annotatsiya: ushbu maqolada zamonaviy global jarayonlar va ularning insoniyat taraqqiyotiga ta'siri falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Ayniqsa, barqaror taraqqiyot konsepsiyasi, uning shakllanishi, maqsadlari hamda amaliy tatbiqlari yoritiladi. Muallif global muammolar (ekologik, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy)ni hal etishda falsafaning roli va barqaror rivojlanish paradigmasi orqali dunyoqarashni yangilash zaruratini asoslaydi.

Kalit so'zlar: globalizatsiya, barqaror rivojlanish, falsafa, ekologik muvozanat, ijtimoiy adolat, zamonaviy tahdidlar.

ГЛОБАЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ И ФИЛОСОФИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

¹**Шербекова Мухлиса Насриддин кизи**

¹Студент Ташкентского государственного медицинского университета
Научный руководитель:

²**Умарова Фарид Саидкаримовна**

²Кандидат философских наук, доцент

³**Норкулов Сухроб Дусмуродович**

³Профессор, доктор философских наук, кафедра общественных наук

Аннотация: в статье анализируются современные глобальные процессы и их влияние на развитие человечества с философской точки зрения. В частности, будет рассмотрена концепция устойчивого развития,

ее формирование, цели и практическое применение. Автор обосновывает роль философии в решении глобальных проблем (экологических, социальных, экономических, культурных) и необходимость обновления мировоззрения через парадигму устойчивого развития.

Ключевые слова: глобализация, устойчивое развитие, философия, экологическое равновесие, социальная справедливость, современные угрозы.

GLOBAL PROCESSES AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT PHILOSOPHY

¹**Sherbekova Mukhlisa Nasriddin qizi**

¹Student of Tashkent State Medical University
Scientific supervisor:

²**Umarova Farida Saidkarimovna**

²Candidate of Philosophy, Associate Professor

³**Norqulov Suxrob Do'smurodovich**

³Doctor of Philosophy, Professor, Department of Social Sciences

Abstract: *this article analyzes modern global processes and their impact on human development from a philosophical perspective. In particular, the concept of sustainable development, its formation, goals and practical applications are highlighted. The author substantiates the role of philosophy in solving global problems (ecological, social, economic and cultural) and the need to renew the worldview through the sustainable development paradigm.*

Keywords: *globalization, sustainable development, philosophy, ecological balance, social justice, modern threats.*

Kirish

XXI asrda insoniyat oldida turgan muammolar – global iqlim o'zgarishi, resurslar tanqisligi, kambag'allik va ijtimoiy tengsizlik, madaniyatsizlik –

umumjahon miqyosidagi yondashuvni talab etmoqda. Bunday vaziyatda barqaror taraqqiyot konsepsiyasi nafaqat siyosiy yoki iqtisodiy strategiya, balki falsafiy yondashuvni ham o'z ichiga olgan kompleks tushuncha sifatida shakllandi. Mazkur maqolada barqaror rivojlanish falsafasi va uning global jarayonlar bilan o'zaro bog'liqligi ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism

1. Global jarayonlar mohiyati va ularning zamonaviy jamiyatga ta'siri

Global jarayonlar – bu davlatlar, xalqlar va madaniyatlararo aloqalarning jadallashuvi, axborot texnologiyalari taraqqiyoti, iqtisodiy integratsiya, ekologik va ijtimoiy inqirozlar kabi hodisalarni qamrab oluvchi murakkab tizimdir. Ularning asosiy jihatlari:

- Iqtisodiy globallashuv;
- Axborot erkinligi va texnologik yuksalish;
- Migratsiya va madaniy gibridlik;
- Global tahdidlar (terrorizm, pandemiyalar, ekologik inqiroz).

2. Barqaror taraqqiyot falsafasi: mazmuni va shakllanishi

Barqaror taraqqiyot (BT) – bu hozirgi avlod ehtiyojlarini qondirgan holda, kelajak avlodlarning ham ehtiyojlarini inobatga olishga qaratilgan rivojlanish modelidir. Bu tushuncha ilk bor 1987 yilda Bruntland hisobotida e'lon qilinib, 1992 yildagi Rio-de-Janeyro sammitida xalqaro e'tirofga sazovor bo'ldi. BT quyidagi ustunlarga asoslanadi:

- Iqtisodiy samaradorlik;

- Ijtimoiy adolat;
- Ekologik muvozanat.

3. Falsafaning barqaror rivojlanishdagi o‘rni

Falsafa – bu jamiyatning muammolarini tahlil qilish va ularni konseptual hal etish vositasi. Barqaror taraqqiyotda falsafa quyidagi rollarni bajaradi:

- Aksiologik asoslar (qadriyatlar tizimi)ni belgilash;
- Inson va tabiat o‘rtasidagi muvozanatni tushuntirish;
- Jamiyatlararo adolat g‘oyalarini mustahkamlash;
- Antropotsentrik dunyoqarashdan chiqish yo‘llarini izlash.

4. Global muammolar va BT konsepsiyasining javobi

Ekologik muammolar: issiqxona gazlari, suv tanqisligi, biologik xilma-xillik yo‘qolishi. BT bu borada yashil iqtisodiyot va ekologik ta’limni ilgari suradi.

Ijtimoiy tengsizlik: BT adolatli resurs taqsimoti va inklyuziv siyosatni ilgari suradi.

Axborot texnologiyalarining salbiy oqibatlar: raqamli tafovut, sun’iy intellekt etikasi. BT raqamli adolatni ta’minlashga harakat qiladi.

Taraqqiyot va mentalitet muvofiqligi: har bir hududda BT o‘z madaniy an’analarga mos tatbiq etilishi lozim.

Albatta, maqolaning asosiy qismiga Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) global muammolarni hal qilish yo‘lidagi faoliyati haqida keng qamrovli parcha qo‘shamiz¹:

¹ Meadows, D. Limits to Growth. Chelsea Green Publishing, 1972.
SJIF:5.219

5. BMTning global muammolarni hal etishdagi roli va barqaror taraqqiyot maqsadlari (SDGs)

Birlashgan Millatlar Tashkiloti dunyo miqyosida global tahdid va muammolarni hal etish bo'yicha yetakchi tashkilotlardan biri hisoblanadi. 1945 yilda tashkil topgan BMTning asosiy maqsadi – xalqaro tinchlikni saqlash, inson huquqlarini himoya qilish va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni rag'batlantirishdir. BMT hozirgi kunda insoniyat duch kelayotgan ko'plab global muammolar – ekologik izdan chiqish, iqlim o'zgarishi, kambag'allik, ocharchilik, gender tengsizligi, sog'liqni saqlashdagi nomutanosiblik, ta'limga teng imkoniyatlar yo'qligi va boshqalarni hal qilishda muhim tashabbuslarni ilgari surmoqda.

5.1. Barqaror Taraqqiyot Maqsadlari (Sustainable Development Goals – SDGs)

2015-yilda BMT tomonidan e'lon qilingan 2030-yilgacha mo'ljallangan Barqaror taraqqiyot kun tartibi (Agenda 2030) – bu 17 ta asosiy maqsaddan iborat global harakat rejasi bo'lib, butun dunyo mamlakatlari tomonidan qabul qilingan. Ushbu maqsadlar quyidagilardan iborat:

1. Kambag'allikka barham berish
2. Ochlikka barham berish
3. Sog'lom hayotni ta'minlash
4. Sifatli ta'limni kafolatlash
5. Gender tengligini ta'minlash
6. Toza suv va sanitariyani ta'minlash
7. Arzon va toza energiya
8. Barqaror iqtisodiy o'sish va munosib ish o'rinlari

9. Innovatsiya va infratuzilmani rivojlantirish

10. Ijtimoiy tenglikni oshirish

11. Barqaror shaharlar va jamoalar

12. Mas'uliyatli iste'mol va ishlab chiqarish

13. Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish

14. Suvosti hayotini saqlash

15. Quruqlikdagi hayotni asrash

16. Tinchlik, adolat va kuchli institutlar

17. Maqsadlar uchun global hamkorlik

Ushbu maqsadlar jamiyatning barcha sohalarini qamrab olgan bo'lib, faqat rivojlanayotgan emas, balki rivojlangan davlatlarga ham yo'naltirilgan.²

5.2. BMTning iqlim o'zgarishiga qarshi kurashi

BMT doirasida iqlim muammosi alohida e'tiborga ega. Xususan, BMT Iqlim o'zgarishi bo'yicha Konvensiyasi (UNFCCC) doirasida 1997 yildagi Kyoto Protokoli va 2015 yildagi Parij Bitimi asosiy xalqaro-huquqiy asos sifatida faoliyat yuritmoqda. Parij Bitimi global isish darajasini sanoatgacha davrga nisbatan 1.5–2 °C darajada ushlab turishni ko'zlaydi. Har bir davlat issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirishga majbur bo'lgan.³

5.3. Inson huquqlari va ijtimoiy adolat sohasidagi faoliyati

BMT Inson huquqlari bo'yicha Kengashi orqali butun dunyoda inson huquqlarining himoyasini nazorat qiladi. U gender tengligini ilgari suruvchi UN Women, bolalar huquqlari uchun kurashuvchi UNICEF, sog'liqni saqlash

² Sachs, J. The Age of Sustainable Development. Columbia University Press, 2015.

³ Brundtland, G.H. Our Common Future. Oxford University Press, 1987.

sohasidagi WHO (JSST) kabi agentliklar orqali muayyan sohalarda keng ko‘lamli ishlarni amalga oshirmoqda.

5.4. BMT va O‘zbekiston hamkorligi

O‘zbekiston Respublikasi ham BMTning barqaror taraqqiyot maqsadlariga muvofiq o‘z strategik yo‘nalishlarini shakllantirgan. Xususan, “Yashil O‘zbekiston” tashabbusi, ekologik muammolar, ayollar huquqlari, yoshlar siyosati bo‘yicha BMT agentliklari bilan faol hamkorlik qilinmoqda.

5.5. Tanqidiy yondashuv: muammolar va imkoniyatlar

BMTning barcha tashabbuslari global darajada sezilarli natijalar bergan bo‘lsa-da, ayrim hollarda resurslarning yetishmasligi, siyosiy qarama-qarshiliklar, ayrim davlatlarning SDGsga sust yondashuvi, ijroga tatbiq etishda kuchsiz monitoring tizimlari haligacha muammo bo‘lib qolmoqda. Shu sababli, SDGlar muvaffaqiyatini ta‘minlashda xalqaro birdamlik, siyosiy iroda va fuqarolik jamiyatining faolligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa:

Global jarayonlar insoniyatga yangi imkoniyatlar bilan birga, murakkab muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Barqaror taraqqiyot falsafasi bu muammolarga sistematik va uzoq muddatli yondashuvni taklif etadi. Insoniyatning kelajagi falsafiy qarashlarning yangilanishi, ekologik mas‘uliyat va ijtimoiy birdamlik asosida shakllanadi. Shu bois barqaror taraqqiyot – bu nafaqat siyosiy yoki iqtisodiy, balki insoniy qadriyatlar ustuvor bo‘lgan falsafiy harakatdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

-
1. Brundtland, G.H. Our Common Future. Oxford University Press, 1987.
 2. Sachs, J. The Age of Sustainable Development. Columbia University Press, 2015.
 3. Meadows, D. Limits to Growth. Chelsea Green Publishing, 1972.